

Kunnskapsdepartementet

Vår saksbehandler
Eli-Karin Flagtvedt

Kopi til

Vår dato
27.10.2022

Vår referanse

Deres referanse

Innspill til Utsynsmeldingen

Vi viser til Unios innspill til regjeringens Utsynsmelding i juni 2022, og til møter i Kompetansepolitisk råd høsten 2022, der vi ble oppfordret til å sende ytterligere kommentaret til arbeidet med meldingen.

Ifølge notat fra Kunnskapsdepartementet til Kompetansepolitisk råd i oktober 2022, er det overordnede politiske målet for meldingen å peke på de viktigste kompetansebehovene i arbeids- og samfunnslivet fremover, og bidra til at innbyggerne i hele landet har tilgang til utdanning.

Utfordringsbildet som skisseres i notatet er generell mangel på arbeidskraft i både privat og offentlig sektor, behov for endringer som følge av det grønne og digitale skiftet og demografiske utfordringer. Dette er utfordringer som må møtes i en situasjon med strammere økonomisk handlingsrom, ifølge notatet.

Utdanning er investering

I stramme økonomiske tider må det prioriteres hardere mellom ulike sektorer og samfunnsområder. Det har tidligere vist seg at det har lønnet seg å investere i utdanning i trange økonomiske tider. Reform 94 sikret ungdom en plass i utdanningssystemet, og bidro til at færre unge falt utenfor utdannings- og arbeidsmarkedet. På samme måte dimensjonerte samfunnet opp høyere utdanning da ungdomsledigheten var stor på 1990-tallet. Også dette bidro til at ungdom fikk utdanning og arbeid, og dermed en stabilt og varig tilknytning til arbeidslivet.

En av de store utfordringene som meldingen må adressere, er hvordan vi kan bidra til at flere tar del i arbeids- og samfunnslivet. Flere må fornye kompetansen sin, og flere som i dag står utenfor arbeidslivet, må få et tilpasset tilbud slik at de har en oppdatert kompetanse som arbeidslivet har bruk for.

Unio mener at den beste garantien for å sikre kompetanse for endring og livslang læring, er gode grunnutdanninger. Fullført videregående opplæring er en sikker vei til varig tilknytning til arbeidslivet, til omstillingskompetanse- og vilje, og det hindrer utenforskap. Likedan er det med grunnutdanningene i høyere utdanning. Fullført høyere utdanning er en god garanti for å få en jobb med høy relevans, og det gir motivasjon for å fylle på kompetansen senere.

Derfor støtter vi forslagene til endringer i opplæringsloven som gir utvidede rettigheter til ungdom og voksne, og at tidsbegrensningen for rett til videregående opplæring er utdatert i et samfunn der vi trenger fornyet kompetanse gjennom hele yrkeskarrieren.

Unio anbefaler at Utsynsmeldingen omtaler disse viktige forutsetningene for økt deltakelse i kompetanseutvikling, både i grunnopplæringen, grunnutdanningene i høyere utdanning og i etter- og videreutdanning.

Unio anbefaler videre at meldingen tar budsjettmessig høyde for den investeringen utdanning er. Når de fleste sektorer mangler arbeidskraft, er det lite formålstjenlig å prioritere midler mellom de ulike utdanningene. Det er i stramme økonomiske tider vi skal satse ekstra på utdanningssektoren.

Vi trenger et godt og omforent kunnskapsgrunnlag

Kompetansebehovsutvalgets tre rapporter har gitt oss et solid utgangspunkt for å si noe om kompetansebehovet i samfunnet.¹ I tillegg har utvalgets rapport våren 2022 pekt på fagskolenes betydning og plassering i utdanningssektoren.² Den siste rapporten fra utvalget vurderer en rekke kilder til kunnskap om kompetansebehov. I rapportens kapittel 5.6 og 5.7 vurderer utvalget de ulike kildene vi har til å kunne si noe om fremtidige kompetansebehov, og vurderer også hvordan kildene kan utvikles for å gi enda bedre informasjon.

Melding St. 19 (2020-2021) *Styring av statlige universiteter og høyskoler* pekte på at både myndighetene og andre aktører trenger et godt kunnskapsgrunnlag for å kunne tilby grunn-, etter- og videreutdanninger i tråd med søkerens ønsker og arbeidslivets behov for arbeidskraft. Et tiltak i meldingen var å utvikle et helhetlig analyse- og informasjonssystem om de nasjonale og regionale behovene for høyt utdannet arbeidskraft rettet mot studiesøkere, universiteter, høyskoler og myndigheter. I rapporten fra arbeidsgruppen som departementet nedsatte for å se nærmere på dimensjonering i høyere utdanning, etterlyses et slik system som Meld. St. 19 skisserte.

Unio støtter at vi må utvikle et system for innhenting av kunnskap om regionale og nasjonale kompetansebehov. Systemet må være helhetlig og omfatte kompetansebehov på fagarbeidernivå, fagskolenivå og behov for universitets- og høyskoleutdannede. Systemet må omfatte både privat og offentlig sektor.

Unio anbefaler derfor at meldingen omtaler dagens kilder til kunnskap om fremtidige kompetansebehov, hvilke styrker og svakheter vi ser ved dagens kunnskapsgrunnlag, og ikke minst hvor vi har kunnskapshull. Meldingen må drøfte hvordan vi kan sikre et helhetlig og godt kunnskapsgrunnlag i fremtiden. Systemet må utvikles i tett samarbeid med aktørene i utdanningssektoren.

Vi må ivareta langsiktige kompetansebehov i tillegg til kortsiktige

Raske endringer i arbeidslivet medfører behov for et effektivt system for kontinuerlig kompetanseutvikling. Fagskolenes mandat er å gi kompetanse som kan tas i bruk for å løse oppgaver i arbeidslivet uten ytterligere opplæringstiltak. Fagskoleutdanningene skal være praksisnære og imøtekomme behovet for kvalifisert arbeidskraft i samfunnet.

I lys av dette er oppbyggingen av fagskolene en sentralt premiss for å sikre korte og praksisnære etter- og videreutdanninger.

Samtidig er det viktig å ha et langsiktig perspektiv på kompetansebygging i samfunnet. Arbeidslivet blir stadig mer kunnskapsintensivt. Forskningsbasert kunnskap og utviklingsarbeid, samarbeid mellom UH-institusjoner og arbeidslivet er avgjørende for å finne gode løsninger for det grønne skiftet. Derfor må det satses aktivt på forskningsbaserte utdanninger. Arbeidsgruppen for

¹ NOU 2018:2, NOU 2019:2 og NOU 2020:2.

² Temarapport 1/2022 Fremtidige kompetansebehov: Høyere yrkesfaglig utdanning for et arbeidsliv i endring.

dimensjonering i høyere utdanning peker på noe viktig når den skriver at utdanningssystemet ikke bare skal respondere på arbeidslivets behov, men også ligge i forkant og bidra til å utvikle arbeidslivet. Gruppen skriver blant annet: *Vi trenger hele tiden forskning som kan utvide vår forståelse av megatrender som påvirker kompetansebehovene, slik at vi blir i stand til å møte dem.*

Unio anbefaler derfor at meldingen omtaler de ulike mandatene høyere utdanning og høyere yrkesfaglig utdanning har. Høyere utdanning har et langt bredere mandat enn høyere yrkesfaglig utdanning. Universitetene og høyskolene skal utdanne, forske, drive utvikling og formidle. De skal også tilby kortere etter – og videreutdanningstilbud på sine fagområder. Finansiering, dimensjonering og organisering av tilbudene i høyere utdanning må speile dette brede samfunnsmandatet.

Rekruttering og dimensjonering er ikke tilstrekkelig for å sikre fremtidens kompetanse

Å avdekke kompetansebehov og sikre tilgang på ny kompetanse er et av målene i Utsynsmeldingen. Som det fremgår i teksten over, støtter Unio regjeringens mål. Men det er ikke nok å tenke rekruttering og dimensjonering av de ulike utdanningene når kompetansebehovet er stort i de fleste næringer, både i offentlig og privat sektor. Flere av Unios forbund opplever at deres yrkesgrupper mister kompetent arbeidskraft både under utdanningen, i overgangen mellom studier og arbeid, og i løpet av arbeidslivet. Vi vet at arbeidsmiljøutfordringer bidrar til høyt sykefravær og tidlig pensjonering. Derfor bør meldingen også se nærmere på tiltak som kan bidra til å beholde ansatte i hele stillinger, få ned sykefravær og beholde arbeidskraften så lenge som mulig. Blant annet bør meldingen se nærmere på arbeidet som gjøres i Helsepersonellkommissjonen og i Kvinnehelseutvalget.

Vi vil også vise til behovet for økt satsing på og mer kompetanse innenfor forebyggende helsearbeid. Dette viste vi til i vårt forrige innspill til Utsynsmeldingen. Å jobbe forebyggende betyr å tenke tverrfaglig blant for eksempel sykepleiere, fysioterapeuter, ergoterapeuter og kliniske ernæringsfysiologer. Slik kan vi jobbe mer effektivt, med mer helhetlig kompetanse som vil øke kvaliteten på tilbudene.

Roller og ansvar bør avklares

Det formelle ansvaret for videregående opplæring og fagskoler ligger hos fylkeskommunene. I forbindelse med regionreformen har fylkeskommunene dessuten fått det overordnede ansvaret som den regionale aktøren med et totalansvar for kompetanseutvikling i sin region.

Unio mener at dette er et godt utgangspunkt for at det kan jobbes helhetlig og systematisk med å avdekke kompetansebehov, og å koble etterspørre og tilbydere i kompetansesammenheng. Samtidig er vi usikre på hvor langt fylkeskommunene har kommet i dette arbeidet, hvilke aktører fylkeskommunene har kontakt med og hvordan arbeidet er organisert.

Unio anbefaler derfor at meldingen beskriver og vurderer status for fylkeskommunenes arbeid med kompetanseutvikling i regionene.

I høyere utdanning har universitetene og høyskolene høy grad av autonomi når det gjelder å tilby studier og å dimensjonere tilbudene. Unio mener denne autonomien er helt essensiell å beholde, noe vi også har spilt inn til Kunnskapsdepartementet i forbindelse med høringen om grunnlag for ny universitets- og høyskolelov. I høringsbrevet foreslo departementet at nedleggelse av studiesteder og avvikling av sentrale profesjonsfag med stor regional betydning, skal avgjøres av Kongen i statsråd. Unio støtter ikke dette, tvert om er det viktig at det regionale kompetansearbeidet inkluderer universiteter og høyskoler på en god måte, slik at de har et godt grunnlag for sitt dimensjoneringsarbeid.

Vi viser også til Hatlenutvalgets rapport som pekte på at økt kapasitet til videreutdanning må finansieres med nye penger. Unio støtter dette.

I en rapport fra Oxford Research kan vi lese om studiesentre som aktører i kompetansepolitikken. Rapporten peker på at det finnes et mangfold av ulike studiesentre, men at disse ikke har en formell rolle i det norske utdanningssystemet, og at det heller ikke finnes en presis definisjon på hva et studiesenter er. En konklusjon i rapporten er at studiesentrene mangler stabil finansiering.

Unio anbefaler at meldingen ser nærmere på studiesentrene og deres rolle i kompetansepolitikken. Vi ser at mange av dem gjør en viktig jobb for å sikre kompetanse i distriktene. Samtidig mener vi det er viktig at vi har et ryddig aktørbilde, der roller, ansvar og finansiering er avklart. Som regional kompetansepolitisk aktør mener vi det er fylkeskommunene som må sikre at midler til utdanning og kompetanseutvikling brukes målrettet og treffer både den enkeltes ønsker og arbeids- og samfunnslivets behov.

Oppsummering

Oppsummert anbefaler Unio:

- Utsynsmeldingen omtaler disse viktige forutsetningene for økt deltakelse i kompetanseutvikling, både i grunnopplæringen, grunnutdanningene i høyere utdanning og i etter- og videreutdanning
- meldingen tar budsjettmessig høyde for den investeringen utdanning er
- meldingen omtaler dagens kilder til kunnskap om fremtidige kompetansebehov, hvilke styrker og svakheter vi ser ved dagens kunnskapsgrunnlag, og ikke minst hvor vi har kunnskapshull
- meldingen må drøfte hvordan vi kan sikre et helhetlig og godt kunnskapsgrunnlag i fremtiden
- meldingen omtaler de ulike mandatene høyere utdanning og høyere yrkesfaglig utdanning har
- meldingen bør se nærmere på tiltak som kan bidra til å beholde ansatte i hele stillinger, få ned sykefravær og beholde arbeidskraften så lenge som mulig
- meldingen beskriver og vurderer status for fylkeskommunenes arbeid med kompetanseutvikling i regionene
- meldingen ser nærmere på studiesentrene og deres rolle i kompetansepolitikken

Til slutt vil vi igjen takke for muligheten til å gi innspill til Utsynsmeldingen.

Vennlig hilsen
Unio

Jon Olav Bjergene
sekretariatssjef

Eli-Karin Flagtvedt
fagsjef – utdanning, kompetanse og forskning